

Κωνσταντινίδου Γρηγορία - Καρολίνα

(Φιλολόγος, μεταπτυχιακή φοιτήτρια Α.Π.Θ.)

Μία σύντομη παρουσίαση του συστήματος ειδικής αγωγής στην Τουρκία¹

A brief presentation of the special education system in Turkey

Abstract

Special education is a field which is drawing the constant attention of parents, educators, human rights' organizations and governments all over the world. It is a fact that all people, without discriminations, deserve to receive the appropriate education. The present paper is making an attempt to indicate the way the special education system functions in Turkey, in an intercultural framework. Turkey is a candidate country for joining the European Union, thus it is trying to adopt the Copenhagen criteria in the process of becoming a member. There is an overview of how special education is defined in Turkey, the related legislation, the services provided, the Special Schools and the facilities used, as well as the attitude of the government towards students with special needs. Turkey is following the multi-track approach: a model containing the application of various inclusive education practices.

Keywords: special education, Turkey, definition, legislation, services, facilities, multi-track approach, inclusion

1. Ορισμοί ειδικών αναγκών/αναπηρίας

«Όλα τα άτομα που παρουσιάζουν διαφορά από τα κοινά χαρακτηριστικά, αξιολογούνται στο πεδίο εφαρμογής της ειδικής εκπαίδευσης. Τα άτομα που χρήζουν ειδικής εκπαίδευσης είναι εκείνα που βρίσκονται σε πολύ διαφορετικό επίπεδο από τους συνομηλίκους τους όσον αφορά τα ατομικά χαρακτηριστικά και την εκπαιδευτική επάρκεια» (Eurydice, 2009/2010: 277).

Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της ειδικής αγωγής εντάσσονται «Όσοι διαγιγνώσκονται με νοητική υστέρηση², με πολλαπλές αναπηρίες, με διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητα, με προβλήματα λόγου και γλώσσας, με συναισθηματικές και με συμπεριφορικές διαταραχές, με διαταραχές της όρασης και της ακοής, με ορθοπεδικές διαταραχές και με αυτισμό (...)». Στο ίδιο πλαίσιο περιλαμβάνονται και τα χαρισματικά άτομα (ό.π.). Τα Κέντρα Προσανατολισμού και Έρευνας (Rehberlik ve Araştırma Merkezleri-HEMs) επιδιώκουν να εντοπίσουν παιδιά που έχουν ανάγκη ειδικής εκπαίδευσης και να τους προσφέρουν τις καλύτερες δυνατές εγκαταστάσεις παροχής συμβουλών (Eurydice, 2011: 6).

¹ Η χρησιμοποιούμενη βιβλιογραφία είναι στο σύνολό της ξενόγλωσση. Για αυτόν τον λόγο, επιχειρείται η όσο το δυνατόν ακριβέστερη απόδοση της ορολογίας και της νομοθετικής πλαισίωσης, με την παράλληλη προσπάθεια αποφυγής ασαφών ή ανακριβών διατυπώσεων.

² Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στις ακόλουθες κατηγορίες νοητικής υστέρησης: πολύ σοβαρή νοητική ανεπάρκεια, σοβαρή νοητική ανεπάρκεια, μέτρια νοητική ανεπάρκεια και ήπια νοητική ανεπάρκεια (Eurydice, 2009/2010: 273).

Το άτομο που διαγιγνώσκεται με ειδικές ανάγκες σε ποσοστό τουλάχιστον 20% από τους εξουσιοδοτημένους φορείς και από τις ενώσεις υγείας και που χαρακτηρίζεται ως χρήζον υποστηρικτικής εκπαίδευσης από τα Συμβούλια Αξιολόγησης Ειδικής Εκπαίδευσης, μετά από εκπαιδευτική αξιολόγηση και από διάγνωση³, απολαμβάνει της παροχής υπηρεσιών σε Ειδικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Το άτομο, ωστόσο, του οποίου η αναπηρία ορίζεται σε ποσοστό μικρότερο από αυτό του 20%, δεν δύναται να λάβει υποστηρικτική εκπαίδευση. Η χρονική ισχύς της διάγνωσης είναι διετής (Eurydice, 2009/2010: 277).

Οι ιατρικές διαγνώσεις των αυτιστικών παιδιών γίνονται στο εσωτερικό των νοσοκομείων από ειδικούς, ενώ τα παιδιά που φοιτούν στην Προσχολική, στην Πρωτοβάθμια και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και υπάρχει η υπόνοια ότι είναι χαρισματικά, παρουσιάζονται για γνωμάτευση στα ειδικά κέντρα είτε από τον δάσκαλό τους στην τυπική εκπαίδευση είτε από τους γονείς τους (ό.π.).

2. Νομοθεσία

Η Τουρκία, ως υποψήφιο μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βρίσκεται σε διαδικασία εναρμόνισης με τη νομοθεσία της τελευταίας και σε διαδικασία εφαρμογής των κανόνων και των προτύπων της. Επομένως, οι περισσότερες βασικές αρχές που διέπουν το σύστημα ειδικής αγωγής στην Τουρκία συνάδουν με εκείνες των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από νομική και από κανονιστική άποψη (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/turkey/ipa/2008/tr080105_strengthening_special_education-final_en.pdf: 5).

Ακολουθεί η -σχετική με την ειδική αγωγή- τουρκική νομοθεσία⁴:

- **Νόμος για τα Παιδιά που Χρήζουν Ειδικής Αγωγής (Νόμος):**
15/10/1983, 2916, Resmi Gazete
Ακυρώθηκε από το Νομοθετικό Διάταγμα ημερομηνίας 30/5/1997 και αριθμού πρωτοκόλλου 573 (Eurydice, 2009/2010: 326).
- **Νομοθετικό Διάταγμα για την Ειδική Αγωγή (Διάταγμα):**
06/06/1997, 573, Resmi Gazete
Το Νομοθετικό Διάταγμα ρυθμίζει τις βάσεις για τη γενική και για την επαγγελματική εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία, σε σχέση με τους βασικούς στόχους και με τις αρχές της Τουρκικής Εθνικής Παιδείας (ό.π.: 324).
Το ανωτέρω Διάταγμα παρέχει, ακόμη, ειδική εκπαίδευση και υπηρεσίες αποκατάστασης σε παιδιά με ασφάλιση υγείας, εφόσον βέβαια έχουν πιστοποιημένα διαγνωστεί με αναπηρία από τα υγειονομικά συμβούλια. Επιπροσθέτως, τονίζει ότι τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες θα πρέπει να εκπαιδεύονται μαζί με τους συνομηλίκους τους σε κανονικά σχολεία με βάση τα εξατομικευμένα Αναλυτικά Προγράμματα, ορίζοντας, παράλληλα, και την υποχρεωτική Προσχολική Εκπαίδευσή τους (<http://www.unicef.org.tr/en/content/detail/60/children-with-disabilities-2.html>).
- **Οδηγία Προδιαγραφών για τα Ειδικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Οδηγία):**
06/1997, Tebliğler Dergisi

³ Η εκπαιδευτική αξιολόγηση και η διάγνωση πραγματοποιούνται από το διοικητικό συμβούλιο Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu (Eurydice, 2009/2010: 277).

⁴ Στην παρούσα εργασία γίνεται αναφορά στη νομοθεσία των τελευταίων δεκαετιών. Ωστόσο, η τουρκική νομοθεσία για την ειδική αγωγή ξεκινά πολύ νωρίτερα (για περισσότερες πληροφορίες βλ. Eurydice, 2009/2010: 274· Melekoglu, Cakiroglu, Malmgren, 2009: 290-291).

Στόχος αυτής της Οδηγίας είναι να καθορίσει τις προδιαγραφές της δημιουργίας ιδιωτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και κτιρίων, καθώς και τις υλικές υποδομές που απαιτούνται για τα ανωτέρω (ό.π.: 325).

- **Οδηγία για τα Κέντρα Εκπαίδευσης Αυτιστικών Παιδιών (Οδηγία):**

12/2004, 2567, *Tebliğler Dergisi*

Η Οδηγία στοχεύει, μεταξύ άλλων, στον καθορισμό της λειτουργίας των Κέντρων Εκπαίδευσης Αυτιστικών Παιδιών, τα οποία εξασφαλίζουν την εκπαίδευση των παιδιών ηλικίας 3-15 ετών που πάσχουν από αυτισμό (ό.π.).

- **Νόμος για την Τροποποίηση του Νόμου των Ειδικών Αναγκών και Συγκεκριμένων Νομοθετικών Διαταγμάτων (Νόμος):**

01/07/2005, 5378, *Resmi Gazete*

Σκοπός του Νόμου είναι η διασφάλιση της συμμετοχής στην κοινωνία των ατόμων με ειδικές ανάγκες μέσω της πρόληψης τυχόν ελλείψεων, μέσω της εξασφάλισης υγειονομικής περίθαλψης, εκπαίδευσης, αποκατάστασης, απασχόλησης και μέσω της επίλυσης προβλημάτων κοινωνικής ασφάλισης, καθώς και η οργάνωση και ο συντονισμός των υπηρεσιών αυτών (ό.π.: 327).

Ο συγκεκριμένος Νόμος διευρύνει τις ευθύνες των διαφόρων δημόσιων υπηρεσιών προς τα άτομα με ειδικές ανάγκες και κάνει τόσο την ειδική εκπαίδευση όσο και τις υπηρεσίες αποκατάστασης διαθέσιμες για τα παιδιά με ή χωρίς ασφάλιση υγείας. Προβλέπει, επίσης, την παροχή αυτών των υπηρεσιών και από τον ιδιωτικό τομέα με κρατική επιδότηση. Ως αποτέλεσμα, τα εν λόγω κέντρα έχουν εμφανιστεί σε όλη τη χώρα και ο αριθμός των παιδιών που επωφελούνται από τις υπηρεσίες τους ανήλθε σε 182.000, μόνο κατά το σχολικό έτος 2007/2008⁵ (<http://www.unicef.org.tr/en/content/detail/60/children-with-disabilities-2.html>).

Ο Νόμος υπογραμμίζει, ακόμη, ότι δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή οποιουδήποτε είδους διάκριση σε βάρος των ατόμων με ειδικές ανάγκες και ορίζει ότι η επαγγελματική αποκατάστασή τους και το πρόγραμμα εκπαίδευσής τους θα πρέπει να βρίσκονται σε συνάρτηση με την κατάστασή τους. Οι τροποποιήσεις επί των άρθρων 13, 14, 15 και 16 του εν λόγω Νόμου είναι τέτοιες, ώστε να διασφαλίζονται όσο το δυνατόν ευνοϊκότερες συνθήκες για τα συγκεκριμένα άτομα στην εκπαίδευση και στην κοινωνική τους ζωή, αλλά και να ενισχύονται τα πρότυπα της ζωής τους (Eurydice, 2009/2010: 280).

- **Κανονισμός Πλαισίου για τα Ειδικά Εκπαιδευτήρια (Κανονισμός):**

22/7/2005, *Resmi Gazete*

Στόχος του Κανονισμού είναι να ρυθμίσει τις βάσεις της διδασκαλίας, της διοίκησης, των εγγραφών-αποδοχών, της συμμετοχής και της αξιολόγησης των επιδόσεων των σπουδαστών στα ιδιωτικά Ειδικά Σχολεία (ό.π.: 325-326).

- **Κανονισμός Ιδιωτικών Κέντρων Επαγγελματικής Αποκατάστασης (Κανονισμός):**

02/05/2006, *Resmi Gazete*

---

⁵ Λόγω του απρόσμενα υψηλού κόστους που προέκυψε από τον συγκεκριμένο Νόμο, επήλθε τροποποίησή του το 2008. Σύμφωνα με αυτήν, το Υπουργείο Οικονομικών ορίστηκε αρμόδιο να καθορίζει το ύψος της οικονομικής ενίσχυσης και το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας κλήθηκε να προβεί στην έκδοση Κανονισμού σχετικού με τη διάρκεια των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών στις διάφορες κατηγορίες των ατόμων με ειδικές ανάγκες (<http://www.unicef.org.tr/en/content/detail/60/children-with-disabilities-2.html>).

Ο Κανονισμός στοχεύει στον καθορισμό των μεθόδων και στη θέση βάσεων σχετικά με την εποπτεία και με τη λειτουργία των ιδιωτικών Κέντρων Επαγγελματικής Αποκατάστασης για τα άτομα με ειδικές ανάγκες (ό.π.: 329).

- **Κανονισμός για τις Ειδικές Εκπαιδευτικές Υπηρεσίες (Κανονισμός):**

31/05/2006, Resmi Gazete

Στόχος αυτού του Κανονισμού είναι να ρυθμίσει τις βάσεις και τις μεθόδους για την εκπαίδευση -γενική και επαγγελματική- των ατόμων με αναπηρία, σε σχέση με τους βασικούς στόχους και με τις αρχές της Τουρκικής Εθνικής Παιδείας (ό.π.: 335).

- **Εγκύκλιος για τα Ερευνητικά Κέντρα Προσανατολισμού και για τις Δαπάνες της Ειδικής Εκπαίδευσης των Ατόμων με Αναπηρία (Εγκύκλιος):**

20/11/2007, 2007/85, Resmi Gazete

Σκοπός της Εγκυκλίου είναι η επίλυση των προβλημάτων που προκύπτουν από την αντιστάθμιση των δαπανών για τα άτομα με αναπηρία σε κρατικό επίπεδο (ό.π.: 323).

- **Νόμος για την Έγκριση της Δέσμευσης Σχετικά με τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (Νόμος):**

03/12/2008, Resmi Gazete/Official Journal No. 27084

Η δέσμευση στοχεύει στο να επωφεληθούν τα άτομα με αναπηρία από όλα τα βασικά δικαιώματα και από τις ελευθερίες εξολοκλήρου και εξίσου. Οι δημόσιες περιοχές σχεδιάζεται να είναι διαθέσιμες για τα άτομα αυτά και προγραμματισμένες να τους προσφέρουν πληροφορίες και επικοινωνιακή υποδομή (ό.π.: 327).

Το άρθρο 61 του τουρκικού Συντάγματος ορίζει ότι «Το κράτος λαμβάνει μέτρα για την προστασία των ατόμων με Αναπηρία και για την ασφαλή ένταξή τους στην κοινωνική ζωή». Έτσι, το Κοινοβούλιο επικύρωσε τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία το Δεκέμβριο του 2008 και βρίσκεται στη διαδικασία επικύρωσης του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της, το οποίο θα επιτρέψει τη διαμαρτυρία, σε ατομικό και σε συλλογικό επίπεδο, για τυχόν παραβιάσεις στην Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (<http://www.unicef.org.tr/en/content/detail/60/children-with-disabilities-2.html>).

- **Νόμος για τα Ιδιωτικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Νόμος):**

01/2013, 5580

Στα πλαίσιά του έχουν δοθεί κρατικά κονδύλια σε ιδιωτικά επαγγελματικά και τεχνικά σχολεία οργανωμένων βιομηχανικών ζωνών, με την επιπρόσθετη χρηματοδότηση ιδιωτικών σχολείων στα οποία φοιτούν μαθητές με ειδικές ανάγκες (OECD, 2013: 17).

3. Άλλες παροχές

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού προβλέπει ότι «ένα πνευματικώς ή σωματικώς ανάπηρο παιδί πρέπει να διάγει πλήρη και αξιοπρεπή βίο, σε συνθήκες που να εγγυώνται την αξιοπρεπεία του, να ευνοούν την αυτονομία του και να διευκολύνουν την ενεργό συμμετοχή του στην κοινωνία». Εκτός από την ισότητα των δικαιωμάτων, τα παιδιά που έχουν ειδικές ανάγκες δικαιούνται ειδική φροντίδα. Στη Σύμβαση αναφέρεται ότι στόχο αποτελεί η διασφάλιση «ότι το παιδί με αναπηρία έχει αποτελεσματική πρόσβαση και λαμβάνει εκπαίδευση, κατάρτιση, υπηρεσίες υγείας, υπηρεσίες αποκατάστασης, προετοιμασία για εργασία και αναδημιουργία ευκαιριών με τρόπο που να ευνοεί την επίτευξη όσο το δυνατόν πληρέστερης κοινωνικής ένταξης και προσωπικής ανάπτυξής του, συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής και της πνευματικής του ανάπτυξης». Η παροχή φροντίδας στα άτομα με αναπηρία θα πρέπει

να είναι δωρεάν, όπου και όποτε είναι εφικτό (<http://www.unicef.org.tr/en/content/detail/60/children-with-disabilities-2.html>).

Κινούμενο σε αυτό το μήκος κύματος, το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας (Milli Eğitim Bakanlığı-MEB) διεξήγαγε μία σειρά έργων για τα άτομα που χρήζουν ειδικής εκπαίδευσης. Αρχικά, πραγματοποιήθηκε η κατασκευή ενός σχολικού κτιρίου για τα παιδιά με εγκεφαλική παράλυση στην Άγκυρα, σε συνεργασία με τους διοικούντες της περιοχής, με το Ίδρυμα Εθνικής Εκπαίδευσης και με την Εταιρεία Εγκεφαλικής Παράλυσης. Κατά τα έτη 1997-2001 έλαβε χώρα ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για άτομα με προβλήματα όρασης, με σκοπό οι μαθητές με μειωμένη όραση να μπορέσουν να εκπαιδευτούν στη χρήση βοηθητικών για αυτούς συσκευών κατά τη διάρκεια της διδακτικής διαδικασίας. Ακόμη, ένα πρόγραμμα για την εκπαίδευση των ατόμων με διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητα, ηλικίας 13-18 ετών, ξεκίνησε το έτος 2003/2004 με οκταετή διάρκεια. Στόχος του προγράμματος ήταν η διάγνωση, η αξιολόγηση και η εκπαίδευση αυτών των μαθητών. Από το έτος 2004/2005 τέθηκε σε ισχύ ένα δωρεάν πρόγραμμα για τη μεταφορά των μαθητών με αναπηρία στα σχολεία τους, στα πλαίσια του Προγράμματος Δωρεάν Μεταφοράς. Τέλος, ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης αυτιστικών παιδιών, ηλικίας 3-15 ετών, πραγματοποιήθηκε για πέντε χρόνια παρέχοντάς τους εκπαίδευση σε κατάλληλο περιβάλλον (Eurydice, 2009/2010: 275-276).

Η εφαρμογή του project για την Ενδυνάμωση/Ενίσχυση της Ειδικής Αγωγής (Strengthening Special Education Project), κατά το χρονικό διάστημα 2011-2013, αποτέλεσε μία νεότερη προσπάθεια του Τουρκικού Υπουργείου Εθνικής Παιδείας με τη συνδρομή, βέβαια, της Ευρωπαϊκής Ένωσης (OECD, 2013: 6). Το πρόγραμμα στόχευε στην παροχή εκπαίδευσης σε παιδιά με ειδικές ανάγκες στο ίδιο περιβάλλον (όσο αυτό ήταν επιτεύξιμο) με μη έχοντες ειδικές ανάγκες συνομηλίκους τους, αλλά και στην παροχή εκπαιδευτικών ευκαιριών σε άτομα με ειδικές ανάγκες που τις στερούσαν λόγω μη διαθεσιμότητας Ειδικών Σχολείων, έλλειψης ειδικών τάξεων κατάλληλων για το πρόβλημά τους ή χαρακτηριστικών του τόπου διαμονής τους (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/turkey/ipa/2008/tr080105_strengthening_special_education-final_en.pdf: 8).

Οι δήμοι και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις συμμετέχουν, επίσης, ενεργά στη φροντίδα των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Υπάρχουν πολλές τοπικές και εθνικές ενώσεις που αποτελούνται από αυτά τα άτομα και από μέλη των οικογενειών τους. Για τα μέλη των ομάδων που έχουν μεγαλύτερες ανάγκες, η Γενική Διεύθυνση Κοινωνικών Υπηρεσιών και η Υπηρεσία Προστασίας του Παιδιού (SHÇEK) παρέχουν ιδρυματική φροντίδα ή/και υποστηρίζουν την κατ' οίκον φροντίδα, εποπτεύοντας τα ιδιωτικά ιδρύματα που την προσφέρουν. Από το 2009 λειτουργούν υπό την αιγίδα της Γενικής Διεύθυνσης 10 Κέντρα Οικογενειακής Συμβουλευτικής και Αποκατάστασης στα οποία κάποιος μπορεί να συμμετάσχει σε ομαδική θεραπεία ή να του παρασχεθούν παρόμοιου τύπου υπηρεσίες, καθώς και 61 Κέντρα κατ' Οίκον Φροντίδας και Αποκατάστασης. Η φροντίδα στο σπίτι είναι η προτιμώμενη, γι' αυτό από το 2006 η SHÇEK κατέστησε δυνατή τη χρηματοδότηση σχεδόν 200.000 ατόμων με ειδικές ανάγκες προερχόμενων από οικογένειες με χαμηλό εισόδημα (<http://www.unicef.org.tr/en/content/detail/60/children-with-disabilities-2.html>).

Οι υπηρεσίες που προσφέρονται από τη SHÇEK και οι πληροφορίες που παρέχει δεν κάνουν πάντοτε εμφανή τη διάκριση μεταξύ των ενήλικων ατόμων με ειδικές ανάγκες και των παιδιών με ειδικές ανάγκες, με αποτέλεσμα κάποια από τα ιδρύματα να εξυπηρετούν και τις δύο ηλικιακές ομάδες. Σύμφωνα με τη 2η Περιοδική

Έκθεση που απέστειλε η Τουρκία στην Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ο αριθμός των παιδιών με ειδικές ανάγκες που απολαμβάνουν προστασίας και φροντίδας αυξήθηκε από 473 το 2001 σε 856 το 2006, ενώ 26 παιδιά με ειδικές ανάγκες δόθηκαν σε θετούς γονείς. Επιπροσθέτως, στα Κέντρα Οικογενειακής Συμβουλευτικής και Αποκατάστασης της SHÇEK παρασχέθηκε φροντίδα σε 513 κορίτσια με ειδικές ανάγκες και σε 719 αγόρια (ό.π.).

4. Ειδικά Σχολεία

Η ειδική εκπαίδευση αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της γενικής. Όλα τα άτομα που χρήζουν ειδικής εκπαίδευσης θα επωφελούνται από τις προσφερόμενες υπηρεσίες ανεξάρτητα από το είδος και από το επίπεδο της αναπηρίας τους και με βάση τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητές τους (Eurydice, 2009/2010: 273, 281). «Στόχος της ειδικής εκπαίδευσης» είναι να παράσχει βοήθεια στα άτομα με αναπηρία «ώστε να γίνουν παραγωγικοί και ολοκληρωμένοι πολίτες, να βελτιώσει τις κοινωνικές τους δεξιότητες για να γίνουν αυτάρκη και να τα προετοιμάσει για κάποια επαγγελματική ενασχόληση» (ό.π.: 281).

Η διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους για την ειδική αγωγή περιλαμβάνει το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από την ημερομηνία έναρξης των μαθημάτων του τρέχοντος σχολικού έτους, έως και την ημερομηνία έναρξης του επόμενου (ό.π.: 286). Ιδιαίτερης σημασίας είναι η παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών στο σπίτι για τα παιδιά της προσχολικής και της πρώτης σχολικής ηλικίας, εφόσον αυτά δε μπορούν να εκπαιδευτούν άμεσα στα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Ακόμη, παρέχονται εκπαιδευτικές ευκαιρίες σε μαθητές οι οποίοι ξεπερνούν το ηλικιακό όριο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης⁶, είτε γιατί αργούν να ξεκινήσουν το σχολείο είτε γιατί έχει καθυστερήσει η διάγνωση του προβλήματός τους. Αυτοί έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν τα μαθήματα μέσω της ενσωμάτωσης ή μέσω της φοίτησης σε ειδικές τάξεις, σε οποιοδήποτε σχολείο της προαναφερθείσας βαθμίδας (ό.π.: 281). Τα άτομα με ειδικές ανάγκες μπορούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση μέσω της ενσωμάτωσης στα γενικά και στα επαγγελματικά δευτεροβάθμια ιδρύματα ή μέσω της φοίτησης στα Ειδικά Δευτεροβάθμια Σχολεία. Όσοι επιλέγουν τη φοίτηση στα γενικά ή στα επαγγελματικά ιδρύματα, έχουν τη δυνατότητα διαμονής σε οικοτροφεία όσο το δυνατόν πιο κοντά στη διεύθυνση κατοικίας τους (ό.π.: 282).

Οι εκπαιδευτικές υπηρεσίες παρέχονται στα Σχολεία Ειδικής Αγωγής για πέντε κατηγορίες ατόμων με αναπηρία: για τα άτομα με διαταραχές όρασης και ακοής, για τα άτομα με ορθοπεδικά και με διανοητικά προβλήματα, καθώς και για τα παιδιά με μακροχρόνια ασθένεια. Όσων η κατάσταση το επιτρέπει, εκπαιδεύονται σε κανονικά σχολεία και επωφελούνται από τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες μέσω των ειδικών τάξεων και της υποστηρικτικής εκπαίδευσης (http://www.meb.gov.tr/stats/-apk2001ing/Section_5/2CurrentSituationinFormal_4.htm).

Τα Ειδικά Σχολεία και τα Ειδικά Ιδρύματα περιλαμβάνουν:

- Πρωτοβάθμια σχολεία για άτομα με προβλήματα όρασης
- Πρωτοβάθμια σχολεία για άτομα με προβλήματα ακοής
- Δευτεροβάθμια σχολεία πολλαπλών προγραμμάτων για άτομα με προβλήματα ακοής

⁶ Η υποχρεωτική πρωτοβάθμια σχολική περίοδος απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 6-14 ετών (Eurydice, 2009/2010: 282).

- Πρωτοβάθμια σχολεία για άτομα με ορθοπεδικά προβλήματα
- Επαγγελματικά δευτεροβάθμια σχολεία για τους σωματικά ανάπηρους
- Νοσοκομειακά πρωτοβάθμια σχολεία
- Σχολεία Εκπαίδευσης και Εφαρμογής (για τα εκπαιδεύσιμα άτομα με νοητική υστέρηση)
- Κέντρα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (για τα εκπαιδεύσιμα άτομα με νοητική υστέρηση)
- Εκπαιδευτικά Κέντρα Εργασίας (για ενηλίκους με νοητική υστέρηση)
- Κέντρα Επιστημών και Τεχνών (για ταλαντούχα και για χαρισματικά παιδιά)
- Τυπογραφείο και Νυχτερινό Σχολείο Τεχνών για άτομα με προβλήματα όρασης
- Ειδικές τάξεις (ό.π.).

Στον πίνακα που ακολουθεί καταγράφονται τα αριθμητικά δεδομένα του έτους 2009/2010⁷, που αφορούν τα είδη των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής (Eurydice, 2009/2010: 295):

Κατηγορίες εκπαιδευτικών ιδρυμάτων	Αριθμός ιδρυμάτων	Εκπαιδευτικό προσωπικό	Συνολικός αριθμός μαθητών	Αγόρια	Κορίτσια
Σύνολο Ειδικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων	1.136	7.579	61.581	37.364	24.217
Σύνολο επίσημων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων	602	6.928	28.195	17.915	10.280
Ειδικά Σχολεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης	506	6.270	22.335	13.862	8.473
Δημόσια Ειδικά Σχολεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης	361	4.822	18.218	11.362	6.856
• Νηπιαγωγεία στα Ειδικά Σχολεία	77	87	659	401	258
• Σχολεία ατόμων με ακουστική ανεπάρκεια	49	1.096	4.598	2.637	1.961
• Σχολεία ατόμων με οπτική ανεπάρκεια	15	392	1.325	777	548
• Σχολεία ατόμων με ορθοπεδικά προβλήματα	3	79	485	259	226
• Σχολεία για ελαφρώς εκπαιδεύσιμα άτομα με νοητική υστέρηση	54	1.001	2.933	1.882	1.051
• Σχολεία για παιδιά με αυτισμό	33	404	1.206	964	242
• Σχολεία για άτομα με δυσκολία προσαρμογής	1	13	39	39	-
• Σχολεία για εκπαιδεύσιμα άτομα με νοητική υστέρηση	129	1.750	6.973	4.403	2.570
Ιδιωτικά Ειδικά Σχολεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης	145	1.448	4.117	2.500	1.617
Επαγγελματική και τεχνική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	96	658	5.860	4.053	1.807
• Σχολεία ατόμων με ορθοπεδικά προβλήματα	2	28	135	95	40
• Σχολεία ατόμων με ακουστική ανεπάρκεια	17	258	1.822	1.192	630
• Σχολεία για ελαφρώς εκπαιδεύσιμα άτομα με νοητική υστέρηση	77	372	3.903	2.766	1.137

⁷ Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα στοιχεία του πίνακα που σχετίζονται με τα ανεπίσημα εκπαιδευτικά ιδρύματα, αναφέρονται στο σχολικό έτος 2008/2009 και όχι στο έτος 2009/2010 (Eurydice, 2009/2010: 295).

Σύνολο ανεπίσημων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων	329	651	33.386	19.449	13.937
▪ Σχολεία για εκπαιδευσιμα άτομα με νοητική υστέρηση (Εκπαιδευτικά Κέντρα Απασχόλησης)	130	62	3.824	2.550	1.274
▪ Σχολεία για ταλαντούχα και χαρισματικά άτομα (Κέντρο Επιστημών και Τεχνών)	57	589	6.942	3.459	3.483
▪ Σχολεία για παιδιά με αυτισμό (Εκπαιδευτικά Κέντρα Απασχόλησης)	5	-	58	58	-
▪ Ιδιωτικά Ειδικά Σχολεία (ανεπίσημη εκπαίδευση)	137	-	22.562	13.382	9.180
Κέντρα Έρευνας και Καθοδήγησης	205	-	-	-	-

Σε συνέχεια των προαναφερθέντων, στοιχεία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας για το έτος 2010/2011 καταδεικνύουν ότι ο αριθμός των Ειδικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ανήλθε στα 1.134, με 612 από αυτά να ανήκουν στον επίσημο εκπαιδευτικό τομέα που σταθερά υπερτερεί αριθμητικά (UNESCO-IBE, 2010/2011: 15).

Στο τουρκικό εκπαιδευτικό σύστημα είναι ουσιώδους σημασίας η ειδική αγωγή να συμβάλλει στην αποτροπή της απομόνωσης του ατόμου από το κοινωνικό και από το φυσικό του περιβάλλον. Τα Ειδικά Σχολεία και οι ειδικές τάξεις έχουν συσταθεί σε διάφορα σημεία της χώρας, καλύπτοντας, έτσι, ευρέως τις εκπαιδευτικές ανάγκες των ατόμων με αναπηρία (Eurydice, 2009/2010: 284).

Σε όσους έχουν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια φοίτησή τους σε Ειδικά Σχολεία, χορηγείται απολυτήριο. Το ίδιο ισχύει και για τα άτομα που ολοκληρώνουν τη φοίτησή τους στο Κέντρο Εκπαίδευσης Αυτιστικών παιδιών. Απολυτήριο τίτλος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης χορηγείται, ακόμη, σε όσους πληρούν τα ηλικιακά όρια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, έχουν περισσότερες από μία αναπηρίες και έχουν παρακολουθήσει κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα αυτής της βαθμίδας. Τέλος, υπάρχει η δυνατότητα χορήγησης πιστοποιητικού στα άτομα που έχουν εκπαιδευτεί στα ιδιωτικά Κέντρα Επαγγελματικής Αποκατάστασης (ό.π.: 291-292).

5. Ένταξη⁸

Στην Τουρκία πολλοί μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες φοιτούν σε σχολεία γενικής εκπαίδευσης, καθώς η κυβέρνηση αποσκοπεί στην πραγματοποίηση βημάτων προς την κατεύθυνση της ενσωμάτωσης ή της ένταξης (Sarı, 2000). Κατά την τελευταία δεκαετία, η τουρκική κυβέρνηση τονίζει τη σημασία της ένταξης των μαθητών με ειδικές ανάγκες σε κανονικές τάξεις, ενθαρρύνοντας τα σχολεία και τις οικογένειες σε όλη τη χώρα να αγκαλιάσουν αυτή τη συμμετοχική εκπαίδευση (Melekoglu, Cakiroglu, Malmgren, 2009: 291).

Η ειδική εκπαιδευτική πρακτική της ενσωμάτωσης βασίζεται στη δυνατότητα των ατόμων με αναπηρία να λαμβάνουν εκπαίδευση μαζί με τους μη έχοντες αναπηρία συνομηλίκους τους σε Νηπιαγωγεία, σε σχολεία της Πρωτοβάθμιας και της

⁸ Η Τουρκία ακολουθεί το μοντέλο multi-track approach. Οι χώρες που ανήκουν στη συγκεκριμένη κατηγορία, διαθέτουν πολλαπλές προσεγγίσεις όσον αφορά τη διαδικασία της ένταξης και προσφέρουν πληθώρα υπηρεσιών μεταξύ των δύο συστημάτων, αυτών της γενικής και της ειδικής αγωγής (EADSNE, 2003: 17).

Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, καθώς και σε ανεπίσημα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Τα άτομα αυτά μπορούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους με πλήρη απασχόληση στην ίδια τάξη με τους μη έχοντες ειδικές ανάγκες συμμαθητές τους ή με τμηματική απασχόληση σε ειδικές τάξεις. Ακόμη, η ενσωμάτωση μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη συμμετοχή των ατόμων σε εξωσχολικές δραστηριότητες με τους μη έχοντες ειδικές ανάγκες συνομηλίκους τους (Eurydice, 2009/2010: 279).

Σύμφωνα με αριθμητικά δεδομένα, τα περισσότερα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μορφώνονται παράλληλα με τους συνομηλίκους τους (45.532 παιδιά κατά το ακαδημαϊκό έτος 2005/2006). Τα υπόλοιπα εκπαιδεύονται σε ειδικές τάξεις των κανονικών σχολείων (8.921 άτομα κατά το προαναφερθέν ακαδημαϊκό έτος), ενώ περίπου 25.000 φοιτούν σε Ειδικά Σχολεία ή σε ειδικές τάξεις σχολείων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (<http://www.unicef.org.tr/en/content/detail/60/children-with-disabilities-2.html>). Η αλλαγή αυτών των αριθμητικών δεδομένων κατά το έτος 2011/2012 είναι εντυπωσιακή. Οι εγγεγραμμένοι μαθητές στην πλειονότητά τους (137.893) εκπαιδεύονται με τους συνομηλίκους τους, 20.958 μαθητές εκπαιδεύονται σε ειδικές τάξεις κανονικών σχολείων, ενώ 20.813 μαθητές φοιτούν σε Ειδικά Σχολεία διαφόρων τύπων (<http://www.unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=45&dil=en&d=1>).

Βιβλιογραφία

EADSNE (with the contribution of EURYDICE) (2003). *Special Needs Education in Europe: Thematic publication*.

Διαθέσιμο στο:

http://www.european-agency.org/sites/default/files/special-needs-education-in-europe_sne_europe_en.pdf

Ημερομηνία προσπέλασης: 01/09/2014

Eurydice (2009/2010). *Organisation of the education system in Turkey*.

Διαθέσιμο στο:

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/TR_EN.pdf

Ημερομηνία προσπέλασης: 17/12/2011

Διαθέσιμο (πλέον) στο:

[http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/60E61005D5CC5AD1C1257AA30025212F/\\$file/Organization%20of%20the%20education%20system%20in%20Turkey%202009.2010.pdf](http://www.etf.europa.eu/webatt.nsf/0/60E61005D5CC5AD1C1257AA30025212F/$file/Organization%20of%20the%20education%20system%20in%20Turkey%202009.2010.pdf)

Ημερομηνία προσπέλασης: 01/09/2014

Eurydice (2011). *National system overview on education systems in Europe: Turkey*.

Διαθέσιμο στο:

http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/national_summary_sheets/047_TR_EN.pdf

Ημερομηνία προσπέλασης: 17/12/2011

Melekoglu, M., Cakiroglu, O., Malmgren, K. (2009). Special education in Turkey. *International Journal of Inclusive Education*, 13 (3), 287-298.

Διαθέσιμο στο:

<http://www.orhancakiroglu.net/articles/Special%20Education%20in%20Turkey.pdf>

Ημερομηνία προσπέλασης: 01/09/2014

OECD (2013). *Education Policy Outlook: Turkey*. Paris: OECD Publishing.

Διαθέσιμο στο:

http://www.oecd.org/edu/EDUCATION%20POLICY%20OUTLOOK%20TURKEY_EN.pdf

Ημερομηνία προσπέλασης: 01/09/2014

Sari, H. (2000). Development of Special Education Provision in Turkey: From the Inclusive Perspective. Paper presented at the 5th International Special Education Congress (ISEC): *Including the Excluded*. Manchester: 24-28/07/2000.

Διαθέσιμο στο:

http://www.isec2000.org.uk/abstracts/papers_s/sari_1.htm

Ημερομηνία προσπέλασης: 17/12/2011

UNESCO-IBE (2010/2011, updated version: 2012). *World Data on Education: Turkey* (7th ed.).

Διαθέσιμο στο:

http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Turkey.pdf

Ημερομηνία προσπέλασης: 01/09/2014

Άλλοι διαδικτυακοί τόποι:

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/turkey/ipa/2008/tr080105_strengthening_special_education-final_en.pdf

Ημερομηνία προσπέλασης: 01/09/2014

<http://www.unicef.org/tr/en/content/detail/60/children-with-disabilities-2.html>

Ημερομηνία προσπέλασης: 17/12/2011

http://www.meb.gov.tr/stats/apk2001ing/Section_5/2CurrentSituationinFormal_4.htm

Ημερομηνία προσπέλασης: 17/12/2011

<http://www.unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=45&dil=en&d=1>

Ημερομηνία προσπέλασης: 01/09/2014